

**МАНСУУРУУЛАХ БОЛОН СЭТГЭЦГЭД НӨЛӨӨЛӨХ ЭМ БЭЛДМЭЛ, БОДИСТОЙ
ХОЛБООТОЙ ГЭМТ ХЭРЭГ, ТҮҮНИЙГ ХЭРЭГЛЭСЭН ЭТГЭЭДИЙГ
ТОГТООХОД АНХААРАХ ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Г.Бямбадорж

ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн, ЦЭЗТ-ийн
ахлах багш, магистр, цагдаагийн ахмад

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл бодисыг хэрэглэх нь газар авч хүн амын эрүүл мэндэд төдийгүй, улс орны язгуур эрх ашиг, сонирхолд хор хөнөөл учруулж үндэсний аюулгүй байдал алдагдах хэмжээнд хүрснийг цаг үе бидэнд сануулж байна.

НҮБ-ын Мансууруулах бодис, гэмт хэрэгтэй тэмцэх албанд дараах төрлийн мансууруулах бодисыг хэрэглэж байгаа дүн мэдээ байна. Каннабис хэрэглэдэг 166.5 сая хүн, Амфетамины төрлийн сэргээх үйлчилгээтэй бодис хэрэглэгч 33.7 сая хүн, Экстази хэрэглэж байгаа 24.7 сая хүн, Опиум хэрэглэж байгаа 16.5 сая хүн, Геройн 12 сая хүн Кокайн 16 сая хүн хэрэглэж байгаа тухай тус тус бүртгэгдсэн байна.

Монгол улсад дээр дурьдагдсан мансууруулах төрлийн бодисуудаас геройноос бусад төрлийн бодис хэрэглэгдэж байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд мансууруулах бодис хэрэглэгчдын тоо өссөөр байгааг Хар тамхи, мансуурлаас иргэдийг хамгаалах нийгэмлэгээс болон бусад төрийн, төрийн бус байгууллагууд анхааруулсаар байгаа билээ.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл бодистой холбоотой гэмт хэргийн талаар авч үзэхийн өмнө энэ төрлийн гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний талаар авч үзэх нь зүйтэй.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн 1-р зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт Монгол Улсын тусгаар тогтнол, үндэсний аюулгүй байдал, хүний эрх, эрх чөлөө, нийтийн болон хувийн өмч, үндэсний баялаг, байгаль орчин, эрх зүйн журам, энх тайван, хүн төрлөхтний аюулгүй байдлыг гэмт халдлагаас хамгаалахад оршино¹. Гэж зааснаас үзэхэд иргэний амьд явах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрх нь Монгол Улсын Үндсэн Хууль, Эрүүгийн хууль болон бусад хууль тогтоомж, эрх зүйн актуудаар зохицуулагдаж, хамгаалагдаж байна.

Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг гэсэн хорин хоёрдугаар бүлэгт заасан хүний эрх, эрх чөлөөг сахин хамгаалах үйлажиллагааг сайжруулах, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд олон нийтийн тусламж дэмжлэг авах, тэдний үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх зэрэг шат дараатай олон олон арга хэмжээг авах шаардлагатай байна.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн тусгай ангийн 192-р зүйл “Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэр, илгээх, борлуулах”, 193-р зүйл “Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг үйлдвэрлэх, бэлтгэх журам зөрчих”, ЭХ-ийн 194-р зүйл “Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар авах”, 195-р зүйл “Мансууруулах бодис агуулсан ургамлыг тарих, ургуулах, хураан авах” гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний талаар товч авч үзье.

Хүн амын эрүүл мэндийн эсрэг гэмт хэрэг гэж: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодис бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, үйлдвэрлэх, хууль бусаар олж авах, мансууруулах бодис агуулсан ургамал тарьж ургуулах, хураан авах, хууль бус эмчилгээ, эмийн сангийн ажиллагаа эрхлэх, тахал болон гоц халдварт бусад өвчинтэй тэмцэх журам зөрчих, хүчтэй үйлчлэх, хорт бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, тээвэрлэх, борлуулах, орчиндоо аюул учруулж болох амьтныг хамгаалалтгүй байлгах зэргээр хүн амын эрүүл мэнд, нийгэмд хор аюул учруулах эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан гэм буруутай үйлдэл, эс үйлдэхүйг хэлнэ.

Монгол Улсын эрүүгийн Хуулийн тусгай ангийн 192-р зүйл “Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, тээвэрлэх, илгээх, борлуулах гэмт хэргийн Объект: Нийгмийн аюулгүй байдал, хүн амын эрүүл мэнд, байгууллагын хэвийн ажиллагаа байна.

Халдлагын зүйл: Мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодис

¹ “Монгол улсын эрүүгийн хууль” Төрийн мэдээлэл, 2002 он №05

Сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодис гэж: Тодорхой тоо чанарын шинжтэй материаллаг объект бөгөөд ийм эм, бэлдмэл бодис болохыг эмнэлгийн шинжээчийн шинжлэн магадлах үйл ажиллагаа явуулж дүгнэлтээр тогтооно. Ийм бодис биш бол энэ гэмт хэргийн халдлагын зүйл болохгүй юм.

Сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл бодист НҮБ 1988 оны, Сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодисыг хууль бус эргэлтийн эсрэг конвенц, ийм бодисын тухай конвенцид зааснаар 14 нэр төрлийн, тухайлбал, амобарбитал, фенметразин, пентабарбитал, декстрометорфан, ципепрол, кетамин, этаминал натри зэргийг хамааруулан ойлгодог.

Эдгээр бодис нь хүнийг төв мэдрэлийн системд өвөрмөц нөлөөлөл үзүүлж байвал тэр нь эмнэлгийн шалгуур болно. Тухайн бодисыг хэрэглэсэн хүний уураг тархи, төв мэдрэлийн системд нь давамгайлан үйлчилж мансуурал хэмээх сэтгэцийн өвчин үүсгэдэг үйлчилгээ, нөлөөлөл үзүүлдэг.

Объектив тал: Мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг борлуулах зорилгогүйгээр хууль бусаар бэлтгэсэн үйлдэл байна.

Борлуулах зорилгогүйгээр хууль бусаар бэлтгэсэн гэдэг нь: Байгалийн гаралтай /намуу цэцэг/. Зэрэг ургамлаас болон химийн найрлагатай эм, бэлдмэлээс зориуд гарган авахыг хэлнэ.

Хууль бусаар олж авсан гэдэг нь: Худалдаж авах, хулгайлах, булаах, дээрэмдэх, залилан мэхлэх болон бусад гэмт хэрэг үйлдэх замаар өөрийн эзэмшилд авах үйлдэл юм. Энэ тохиолдолд цааш нь борлуулах зорилгогүй байна.

Хууль бусаар хадгалсан гэж: Хууль бус, нууц далд аргаар олж авсан, бэлтгэсэн дээрх эм, бэлдмэл, бодисыг өөрийн гэр орон, бусад газарт нууц байдалд байлгахыг хэлнэ. Энэ нь үйлдэл хийснээр төгсдөг хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй гэмт хэрэг юм.

Субъектив тал: Шууд санаатай, борлуулах зорилгогүй байна.

Субъект: 16 насанд хүрсэн этгээд байна.

Хүндрүүлэх бүрэлдэхүүн:

Объект: Хүн амын эрүүл мэнд, байгууллагын хэвийн ажиллагаа

Объектив тал: Дээр дурдсан бодис, эм, бэлдмэлийг борлуулах зорилгоор хууль бусаар бэлтгэсэн олж авсан, хадгалсан, тээвэрлэсэн үйлдэл байна.

Тээвэрлэх гэдэг нь: Дурьдсан зүйлийг өөр улс, нэг улсын нутгийн захиргааны нэгжид худалдах, борлуулах зорилгоор тээврийн хэрэгслээр /галт тэрэг, машин/ явуулахыг ойлгоно.

Илгээх гэж: Шуудангийн боломжийг ашиглан хууль бусаар /нууцаар/ илгээмж, илгээлт, багажид хийж нэг газраас нөгөө газарт /гадаад, дотоод/ явуулахыг ойлгоно.

Борлуулах гэж: Аливаа аргаар үнэ төлбөртэйгээр бусдад шилжүүлэх /худалдах, бэлэглэх, бусад эд бараагаар сольж авах, өрөнд өгөх, зээлдэх үйл ажиллагаа юм.

Субъектив тал: Санаатай, борлуулах зорилготой

Субъект: 16 насанд хүрсэн этгээд байна.

Онц хүндрүүлэх бүрэлдэхүүн:

ЭХ-ийн 192.2-т заасан хэргийг онц их хэмжээгээр гэдгийг эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 29 дүгээр зүйлд заасан жишиг болон шинжээчийн дүгнэлтээр тогтоохын хамт хүний бие организмд нөлөөлөх хүчин, нөлөөллийн мөн чанарыг харгалзана. Тухайлбал: ОХУ-ын Шүүхийн практикт марихуан хатаасан -0.1-100 гр, гашиш - 0.1-100 гр, каннабисын давирхай 40 гр хүртэл, хар тамхи 0.1-10 гр, морфин 0.01-1 гр, героин - 0.005 гр, кодеин 0.2-10 гр, промедол -0.03-3 гр, фенимин - 3 гр, эфедрон 0.02-3 гр, кокаин 0.01-1гр хүртэлх хэмжээгээр жишиж үнэлдэг.

Уг гэмт хэрэгт насанд хүрээгүй хүн оролцуулж, онц аюултай гэмт хэрэгтэн, давтан урьдчилан үгсэж тохиролцсон буюу зохион байгуулалттай бүлэг, гэмт бүлэглэл үйлдсэн бол ял хүндрүүлэх нөхцөл байдал болно.

Субъект: Албан тушаалтан байна.

Зүйлчлэлийн асуудал: Субъектын үйлдлийг ЭХ-ийн ТА-ийн 192.1-р зүйлчлэхэд тухайн бодисыг борлуулах зорилгогүйгээр хууль бусаар бэлтгэсэн, олж авсан, хадгалсан байхыг, харин 192.2-оор зүйлчлэхэд заавал борлуулах зорилгоор дурдсан үйлдлүүдийг хийдэг болохыг тогтоох шаардлагатай.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг борлуулах зорилгогүйгээр бага бус хэмжээгээр хууль бусаар бэлтгэсэн, олж авсан, хадгалсан. Өөрөөр хэлбэл субъект өөрийн хувийн хэрэгцээнд зориулсан байвал захиргааны хариуцлага хүлээлгэх нь зүйтэй.

Хэн нэгэн этгээд бусад этгээдээс түүний гуйлт, хүсэлтээр дээр дурдсан бодисыг хадгалахаар авсан нь энэ зүйлд заасан гэмт хэрэг болохгүй.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар Монгол улсын гаалийн хилээр нэвтрүүлсэн бол ЭХ-ийн ТА-ийн 192.2-ыг 188.2-той давхар зүйлчлэн хариуцлага хүлээлгэнэ.

Иргэний мөнгө, эд хөрөнгийг авах зорилгоор мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг зарж борлуулсан бол залилан мэхлэх гэмт хэргээр, харин худалдан авагчийн үйлдлийг ийм бодис олж авахаар завдсан гэж ЭХ-ийн 32-ыг журамлан борлуулах зорилготой байсан эсэхийг харгалзан ЭХ-ийн ТА-ийн 192 дугаар зүйлийн холбогдох хэсгээр зүйлчилнэ.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэлийг хээл хахуулийн халдлагын зүйл болгон өгч авалцсан бол хээл хахууль авагчийн үйлдлийг ЭХ-ийн ТА-ийн 268 дугаар зүйлийн холбогдох хэсэг 192.1 олж авсан өгөгчийн үйлдлийг дээрх бодисыг борлуулсан гэж ЭХ-ийн ТА-ийн 192.2, 269 дүгээр зүйлээр давхар зүйлчилнэ.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн 193-р зүйл Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл бодисыг үйлдвэрлэх, бэлтгэх журам зөрчих гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний Объект: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг үйлдвэрлэх, бэлтгэх журам.

Халдлагын зүйл: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодис үйлдвэрлэхэд хэрэглэгддэг бодис, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл.

Объектив тал: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодис, тэдгээрийг үйлдвэрлэхэд хэрэглэгддэг бодис, багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг үйлдвэрлэх, бэлтгэх, боловсруулах, хадгалах, бүртгэх, худалдах, хуваарилах, тээвэрлэх, улсын хилээр нэвтрүүлэх устгах журмыг зөрчсөн идэвхтэй үйлдэл, эс үйлдэхүй байна. Дээр дурьдсан үйлдлүүдийн аль нэгийг хийснээр гэмт хэрэг төгс үйлдэгдсэнд тооцогдоно.

Субъектив тал: Санаатай, шунахай сэдэлтэй, Субъект: 16 насанд хүрсэн хэрэг хариуцах чадвартай этгээд байна.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн 194-р зүйл Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар авах гэмт хэргийн Объект: Нийгмийн аюулгүй байдал, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисуудыг хууль ёсоор өмчлөгчийн эрх байна.

Халдлагын зүйл: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодис

Объектив тал: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хулгайлах булаах, дээрэмдэх, залилан мэхлэх, завших зэргээр хууль бусаар авсан идэвхтэй үйлдэл байна.

Субъектив тал: Санаатай, шунахай сэдэлтэй байж болно.

Субъект: 16 насанд хүрсэн, хэрэг хариуцах чадвартай этгээд байна.

Хүндрүүлэх бүрэлдэхүүн:

Энэ хэргийг их буюу онц их хэмжээгээр үйлдсэн, мэргэжлийн болон албан тушаалын байдлаа ашиглаж үйлдсэн, давтан үйлдсэн, бүлэглэж үйлдсэн, урьд нь энэ төрлийн гэмт хэрэгт шийтгүүлсэн этгээд үйлдсэн бол ялыг хүндрүүлэх нөхцөл байдал болно.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн тусгай ангийн 195-р зүйл Мансууруулах бодис агуулсан ургамлыг тарих, ургуулах, хурааж авах гэмт хэргийн Объект: Нийгмийн аюулгүй байдал, хүн амын амь бие, эрүүл мэнд.

Халдлагын зүйл: Мансууруулах бодис агуулсан ургамал, Объектив тал: Мансууруулах бодис агуулсан ургамлыг тарьсан, ургуулсан, хурааж авсан үйлдлүүдийн аль нэг нь байна.

Субъектив тал: Санаатай. Өөрийн хэрэгцээнд хэрэглэх, зарж борлуулж ашиг олох сэдэлтэй хэлбэрийн бүрэлдэхүүнтэй байна. Субъект: 16 насанд хүрсэн хэрэг хариуцах чадвартай этгээд байна.

Монгол Улсын Эрүүгийн Хуулийн тусгай ангийн 196-р зүйл Мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хэрэглэх газар зохион байгуулах гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний Объект: Хүмүүсийн, ялангуяа залуучуудын эрүүл мэнд, ёс суртахуун байна.

Халдлагын зүйл: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодис

Объектив тал: Мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хэрэглэх байр байгуулснаар гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн төгсөнө.

Субъектив тал: шууд санаатай, хөнгөн хялбар аргаар ашиг олох гэсэн зорилготой.

Субъект: 16 насанд хүрсэн этгээд байна.

Хүндрүүлэх бүрэлдэхүүн:

Энэ хэргийг зохион байгуулалттай бүлэг, бүлэглэл үйлдсэн бол ялыг хүндрүүлэх нөхцөл болно.

Зүйлчлэлийн асуудал:

Мансууруулах бодис агуулсан опиум, намуу цэцэг, олсны ургамал болох конопля, каннабис, цайвар болон шар хурган засаа, хар лантанз зэрэг ургамлыг зориуд тарьж, ургуулж хурааж авсан бол энэ зүйлд заасан гэмт хэрэг болно.

Дээр дурдсан бодисыг нууцаар хэрэглэх боломж бүрдүүлэх зорилгоор зочид буудал, баар, цэнгээний газар, дэн буудал, караоке зэрэг үйлчилгээний газрын үйл ажиллагаагаар халхавчлан мансууруулах бодис хэрэглэдэг тусгай газар бий болгох, тусгай байр бий болгож тоноглогсон бол ЭХ-ийн ТА-ийн 196-р зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан гэмт хэргээр зүйлчилнэ.

Энэ төрлийн гэмт хэргийн өнөөгийн байдал:

Мансууруулах бодис хэрэглэгчид жилээс жилд нэмэгдэж буйг зөвхөн судалгаанаас бус энэ төрлийн гэмт хэрэгт холбогдогчдын тооноос харж болно. Цагдаагийн байгууллагын өгсөн мэдээллээр 1995-2005 онд хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой мансууруулах болон сэтгэлцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, хурааж авах үйлдэлтэй 63 гэмт хэрэг цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэж хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд 152 хүн сэжигтэн яллагдагчаар татагдаж байжээ.

Харин сүүлийн 5 жилд энэ төрлийн 26 гэмт хэрэгт 64 хүн ял шийтгүүлжээ. 2007 онд 3 гэмт хэрэгт 16 хүн ял шийтгүүлж байсан бол 2010 онд 14 гэмт хэрэгт 27 хүн ял шийтгүүлсэн байна. 2002-2009 онд буюу найман жилийн хугацаанд нийт 63 гэмт хэрэгт 68 үйлдэлд 184 хүн холбогдон шалгагджээ.

Харин 2009 оноос энэ төрлийн гэмт хэрэг түүнд холбогдогчдын тоо жил бүр өсч 2014 оны эхний гурван сарын байдлаар 133 гэмт хэрэгт 365 үйлдэлд 460 хүн холбогдон шалгагдсан байна.

2010 оноос хойш бүртгэгдсэн гэмт хэргийг 2002-2009 оны дундажтай харьцуулж үзэхэд үйлдэл нь 7.6 дахин, холбогдогч нь 5.3 дахин өссөн үзүүлэлттэй гарчээ².

Мансууруулах бодистой холбоотой хэргийг хянан шийдвэрлэсэн шүүхийн практикийг судлаж үзвэл: Мансууруулах бодис хууль бусаар хил нэвтрүүлсэн хэрэгт ял шийтгүүлсэн 5 хүн тутамын 1 нь мансууруулах үйлчилгээ бүхий олсны ургамал \Тетра гидро каннабинол\ бодис агуулсан, хагас боловсруулсан бэлдмэлийг бусдад борлуулах зорилгоор Бээжин хотод бусдаас худалдан авч, Монгол улсад оруулж ирсэн гэж мэдүүлсэн байна.

Харин бусад шүүгдэгчид мансууруулах үйлчилгээ бүхий ургамлыг Монгол улсын нутаг дэвсгэрээс олж авсан, тухайлбал: Орхон, Дархан-Уул, Сэлэнгэ, Дорнод, Ховд, Төв аймгийн нутгаар ургадаг олсны төрлийн мансууруулах бодисын агууламжтай ургамлыг түүж хатааж хэрэглэх, түүнээсээ бусдад өгөх, худалдаалах зэргээр гэмт хэрэг үйлджээ³.

Манай улсын иргэдээс гадаад оронд энэ төрлийн гэмт хэрэгт холбогдогсод 2012 оны 1 дүгээр сарын байдлаар ОХУ-д 3, Казакстанд 1, Унгарт 2, Бангладеш, Малайз улсад тус тус 1, Хятад улсад 40 монгол иргэн энэ төрлийн гэмт хэрэгт холбогдож 4 хүн цааазын ялаар шийтгэгдэж, 1 хүн хугацаагүй хорих ял сонсож, 7 хүн 15 жил, 6 хүн 6-10 жил, 1 хүн хэрэг шалгах явцад амиа хорлож 21 Монгол Улсын иргэн шүүхийн шийдвэр хүлээж байна.

2007-2011 онд нийт ял шийтгүүлэгчдийн 75 хувь нь 19-30 насны залуучууд байсан бол ял сонссон иргэдийн 69 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой, 22 хувь нь дээд боловсролтой хүмүүс байна. Тодруулбал, ялтнуудын 22 хувь нь оюутан. Харин 30 хувь нь эрхэлсэн тодорхой ажилгүй иргэд байлаа.⁴

Мөн энэ төрлийн гэмт хэрэг ихсэж байгааг лабораторын шинжилгээ хийдэг байгууллагуудын судалгааны тоо баримтаас харж болно. Гаалийн лабораторид сүүлийн 2 жил нийт 60 гаруй тохиолдол шинжлэхэд 8 нь хар тамхитай холбоотой байж, хуулийн байгууллагуудаас тодорхой сэжиг бүхий бодисыг гаалийн лабораторид шинжлүүлэхэд 40 орчим хэрэг илэрсэн. Жилд дунджаар 40 шинжилгээ хийдэг байсан ШШҮХ-ийн криминалистикийн хэлтсийн лабораторид сүүлийн жилүүдэд хар тамхи, тэр дундаа нийлэг /синтетик/ гаралтай хар

² Улсын Дээд Шүүхийн Судалгааны төвөөс гаргасан судалгааны тайлан, 2012 он

³ Цагдаа судлал сэтгүүлийн 2012 оны №4 92 дахь тал

⁴ www.olloo.mn/modules.php?name...file

тамхи мансууруулах бодисын шинжилгээ эрс өсөж өнгөрсөн жил 120 шинжилгээ хийсэн⁵ нь энэ төрлийн гэмт хэрэг ихэссэнийг батална.

Манай хойд хөршийн иргэд хар тамхины хэрэглээгээрээ дэлхийд хоёрдугаарт бичигддэг бол БНХАУ-д гурван сая хүн хар тамхинд донтож байнга хэрэглэдэг гэсэн судалгааны тоо баримт байдаг нь манай улсад мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэлтэй холбоотой гэмт хэрэг үйлдэгдэх явдал өсөн нэмэгдэх шалтгаан болж улмаар мансууруулах бодис сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл дамжин өнгөрөх, шинэ төрлийн гэмт хэрэг үйлдэгдэх, гэмт хэргийн урсгал орж ирэх, уг бодисийг хэрэглэх явдал газар авах өндөр эрсдэлд орох нь дамжиггүй.

Манай улс одоогоос хэдэн жилийн өмнө дамжин өнгөрөгч орны тоонд багтдаг байсан бол одоо хэрэглэгч орны тоонд орж, Азиас гаралтай хар тамхины урсгал, худалдааны гол замууд манай улсыг дайран өнгөрч байна.⁶

Мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл нь овор хэмжээ төдийлөн их биш байдагтай холбоотойгоор уг бодисийг ямар ч зүйл бараан дотор хийх, биедээ болон хувцас, цүнхнийхээ халаасанд нуух, хүнсний бүтээгдэхүүний хуурамж сав, баглаа, боодол, шошго ашиглан нуух, түүнчлэн тээврийн хэрэгсэл, ачаа, баараа, хүний бие, шуудан илгээмж, захидал зэрэгт нуух зэрэг аргуудыг хэрэглэж байгааг анхаарч мансуурах бодис сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэлтэй холбоотой гэмт хэрэгтэй тэмцэх бодлого, үйл ажиллагааг сайжруулж, улсын хилээр мансуурах бодис сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл хууль бусаар нэвтрүүлэх гэмт хэрэгтэй тэмцэх арга ажиллагааг үндсээр нь өөрчилж, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд шинжлэх ухааны ололт амжилт, орчин үеийн техник технологи ашиглах зэргээр энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, илрүүлэх үйл ажиллагаанд инноваци нэвтрүүлж ашиглах цаг нэгэнт болжээ.

Тухайлбал: Шинжилгээ, судалгаанд ашиглагдах мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын импортлох зөвшөөрлийг жилийн хэрэгцээний урьдчилсан тооцоог үндэслэн эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас олгож байгааг өөрчилж энэхүү зөвшөөрөлийг эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас авдаг болгох зэргээр эрх зүйн зохицуулалтанд өөрчлөлт хийж болох юм.

Хүүхэд, залуучуудад мансууруулах бодис хэрэглэх сонирхол, сэдэл төрүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж буй зүйлийн нэг нь интернэт сүлжээний мэдээлэл, гадаадын болон дотоодын мэдээллийн сайтуудын мэдээлэл, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр гаргаж байгаа кино зэрэг нь мансууруулах бодис хэрэглэсэн хүн сэтгэлийн шаналгаа, өвчин зовлонгоос ангижирч байгаа мэт сэтгэгдэл төрүүлдэг нь тэднийг мансууруулах бодис хэрэглэхэд хүргэдэг байна.

Ийм учраас хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн хэт задгай байдал, интернэтийн хяналтгүй байдалд хяналт тогтоож, энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын үр нөлөөг дээшлүүлж, хүүхэд залуучдад мансууруулах бодис хэрэглээд амьдралаа алдсан хэн нэгнээр жишээ татаж ярилцлага хийх гэх мэт нээлттэй бусад сургаж болохуйц нэвтрүүлэгүүдийг бэлтгэж хийснээр хүүхэд залуучууд ухаарна⁷.

Мансууруулах бодис хэрэглэж болохгүй гээд яриад байхаар яагаад болохгүй гээд байгаа юм бол, хэрэглээд үзье гэсэн сонирхолдоо хөтлөгдөн хэрэгсэлээр байгаад мансууруулах бодисийн хамааралтай хүн болж хувирч байна.

Тэрчлэн эрдэм шинжилгээ судалгааны ажилд ашиглах мансууруулах төрлийн бодис, эм бэлдмэлийг улсын хилээр нэвтрүүлэх, түүний ашиглалт, зориулалт, тээвэрлэлт, зарцуулалтанд хяналт тавих тогтолцоог сайжруулах шаардлагатай.

Түүнээс гадна эмчийн жороор олгодог сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэлийг тохируулж олгоогүйгээс илүү тунгаар авах явдал гарч байгааг анхаарч сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл бодисийг эмчлүүлэгчийн өвчний үе шат, биеийн байдал зэрэгт тохируулж олгох хэрэгтэй байна.

Илрүүлэх ажиллагаа:

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой мэдээллийг шалгах, гэмт хэрэгтнийг илрүүлэх, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажиллагааг амжилттай зохион байгуулах

⁵ ШШҮХ-ийн химийн лабораториас гаргасан дүн мэдээ

⁶ www.olloo.mn/modules.php?name...file

⁷ Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх асуудал ОУЭШХ-ын эмхтгэл. 20-р тал.

нэг гол хүчин зүйл нь цагдаагийн байгууллагын ажилтнууд мансууруулах бодис хэрэглэсэн хүнд илрэх шинжийг мэдэх, тухайн бодис ургамлыг таньж байх явдал юм.

Төв орон нутгийн цагдаагийн газар хэлтсийн нийт 80 албан хаагч нарын дунд судалгаа явуулахад судалгаанд оролцогчид мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодисыг хараад таних эсэх? гэсэн асуултанд 24 буюу 30% нь танина гэж хариулсан бол 56 буюу 70% нь танихгүй гэж хариулсан нь судалгаанд хамрагсдын дийлэнхи нь дээрх бодисыг хараад танихгүй гэсэн нь энэ төрлийн гэмт хэргийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх ажилд сөрөг нөлөө үзүүлж байна.

Тиймээс энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй холбоотой мэдээллийг хамгийн түрүүнд хүлээн авч шалгадаг цагдаагийн байгууллагын ажилтнууд нэн түрүүнд мансууруулах бодис мөн эсэхийг тогтоох, улмаар нотлох баримт болгон хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд ашиглах үндсийг бүрдүүлж чаддаг байх ёстой.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой мэдээллийг шалгах, мансууруулах бодис хэрэглэсэн эсэхийг тогтоохдоо дараах нийтлэг, энгийн болон бусад аргуудыг ашиглах боломжтой. Үүнд:

Энгийн аргаар: Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэн мансуурлын төлөвт байгаа эсэхийг энгийн аргаар тогтоож болно. Ингэхдээ уг хүнийг шулуун шугам дагуулж алхуулан тэнцвэрээ хэр олж байгааг тогтоох, хөндлөн, нарийхан саадан дээгүүр алхуулан хөдөлгөөний баримжаагаа хэрхэн удирдаж байгааг хянах, цаг хэдий болж байгааг буюу, тодорхой газарт хир удаан байж байгаа болох зэрэг асуулт асуун шалгаж энэ тухай тэмдэглэл үйлдэнэ.

Мансуурсан төлөвт байгаа хүн тэнцвэрээ олохгүй гуйвах, хөдөлгөөний баримжаагаа алдсаны улмаас нарийхан зүйл дээгүүр том алхах, цагийн баримжаа алддаг зэрэг тул боломжтой бол энэ ажиллагааг дүрс бичлэгийн төхөөрөмжөөр бэхжүүлнэ. Бие, хувцас, эд зүйлд мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт бодис, ургамлын зүйл, тамхи, тариур зэрэг хэрэгсэл байгаа эсэхийг шалгах.

Шаардлагатай тохиолдолд мансуурсан хүнд эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авна. Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хэрэглэсэн сэжиг бүхий хүн байвал Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 1.6-д зааснаар шалгах ба мөн зүйлийн 1.5-д шинжилгээнд цус, шээсний дээж авч болно.

Онцлог байдлаар: Сэтгэцэд нөлөөлөх, мансууруулах эм бодис хэрэглэсэн хүний нүдний хүүхэн хараа томорсон, гэрлийн тусгалд урвал өгөхгүй байх, сэтгэцийн байдлын онцлог, хэл яриа, хөдөлгөөний хэмнэл алдагдсан шинж илэрдэг. Тухайлбал: Сэтгэцэд нөлөөт эм бэлдмэл хэрэглэсэн үед хэт хөөрөл, сэтгэл санааны хямрал, уналтад орсон байдаг.

Сэтгэцэд нөлөөлөх, мансууруулах эм бодис хэрэглэсэн байж болзошгүй этгээдийн биеийн хэсэгт тариурын ором байгаа эсэхийг шалгана. Сэтгэцэд нөлөөлөх, мансууруулах эм бодис хадгалсан байж болзошгүй хүн эд зүйл, ачаа тээшинд үзлэг, нэгжлэг хийхдээ албаны нохойг ашиглах.⁸

Үзлэг, шалгалт хийх явцад хүмүүсийг ажиглах: Үзлэг, шалгалт хийх явцад хүмүүсийн байдал төрхийг сайтар ажиглаж байх нь нэн чухал байдаг. Учир нь хүмүүс тулгамдаж, цочирдсон үедээ тайван байхдаа хэзээ ч гаргахааргүй, өөрийгөө санаандгүй илчилсэн хариу үйлдлийг үзүүлдэг.

Үзлэгийн бүхий л үед ажиглаж, хүний догдолсон шинжийг таньж чаддаг байх нь ч бас чухал. Үзлэг хийж буй орчны эзэн, шалгуулж буй хүнийг байнга ажиглаж, асуулт асуун, царайг ажиглаж, тухайн хүн түгшиж байгаа эсэхийг мэдэж болно.

Үзлэг хийж буй үед хориотой зүйл, хулгайн бараа, мансууруулах бодис зэргийг нуусан газраас хол байхад хүн тайван байж, тийм газар руу дөхөх буюу очих үед сандарч мэгдсэн төрх илрэх нь олонтаа тохиолдоно.

Хууль бус үйлдэл хийсэн хүнд түгээмэл илрэх шинжийг олж ажиглах: Өөрт таараагүй, тухайн улиралд тохироогүй хувцас өмссөн байх. Жишээ нь дулаан үед зузаан хувцас өмссөн, эсвэл томдсон хувцас өмссөн гэх мэт.

⁸ “Цагдаагийн Байгууллагын Үйл Ажиллагааны Журам” Код-119

Нарны шил байнга зүүх, шалгуулж буй болон үзлэг хийлгэж буй хүн хөлрөх, догдолсон шинж илрэх. Жишээлбэл энгийн асуултад илт уцаарлаж хариулах, хөдөлгөөний идэвхи нэмэгдэх, илүү хөдөлгөөн хийх, уцаарлах, сааталд орох, яарах буюу удаашрах хөдөлгөөн.

Шалтгаангүй, илүүц инээх, хэт найрсаг байх, сэтгэл дундуур шинж үзүүлэх, жижиг зүйлд анхаарлаа хурцаар хандуулах, саймширч, яриаг дэмжин тал засах, үг хөдөлгөөн хоёр зөрөх. Жишээлбэл: Үгүй гэсэн мөртлөө толгой дохих эсвэл эсрэгээр, толгой өвдөх мэтийн өвчин хэлж баашлах, улмаар эмнэлгийн тусламж дуудах, шалгуулж буй хүн үзлэгийн үед биеэ авч явах төлөв өөрчлөгдөх, цухалдах, хариу үйлдэл үзүүлэхээ болих, дуугаа хураах гэх мэт.

Зогсолтгүй чалчих, хэт олон асуулт асуух, юмаа унагах зэргээр үзлэг хийж байгаа ажилтнуудын анхаарлыг сарниулахыг оролдох, юмаа мартах дүр эсгэх. Жишээлбэл, түлхүүрээ олохгүй байна гэх мэт.

Гадна төрх байдлаар: Харц тогтохгүй, орчны зүйлсийг гүйлгэн харах, тааз ширтэх, нүд салгахгүй ширтэх зэрэг олон янзаар илэрдэг. Харц тогтохгүй байх нь санал үл нийлсэн, идэвхигүй байгаагийн шинж. Асууж байгаа хүнээсээ харцаа буруулах, уйдсан шинжтэйгээр эргэн тойрныг харах, Хөмсөгөө өргөх, зангидах зэрэг нь сэтгэл дундуур, айсныг илэрхийлнэ.

Харц нь нэг газраа тогтохгүй байх, шал ширтсэн доошоо харах, нүдээ байн байн анивчих, нүдний хүүхэн хараа үе үе томрох нь стресстэй, байнга өргөссөн байдал нь мансууруулах бодис хэрэглэснийх, хацраа алгадах нь өөрийгөө тайвшруулж байна, уруулаа хазах, амаа мурийлгах, зажлах уруул нь хатсанаас болоод байн байн долоох, ус гуйх, цагаа олоогүй байн байн инээх, удаан инээх, байн байн шүлсээ залгих, хүнд нөхцөл байдал дахь хариу үйлдэл, зүрхний цохилт хурдсах, хүзүү, дух, шанааны судасны цохилт илт мэдэгдэх, толгойгоо доош нь тонгойлгох, амьсгал хүндрэх, амьсгал нь дуу чимээтэй гарах, нүүрний булчигнууд хатуурч эхлэнэ.

Гар, хурууны хөдөлгөөн түргэсэх, хумсаараа оролдох, гар болон хураагаа илэх, гараа базлах, атгах, зангидах, үнэт эдлэл, бие болон хувцасаа үрэх, хувцаснаасаа үс, ноос хялгас түүх, биеийнхээ аль нэг хэсгийг маажих, алгадах, илэх, арчих, үсээ самнах, илэх зэрэг нь өөрийгөө тайвшруулж байгаа хөдөлгөөн байдаг.

Дуу хоолой тухайн хүний сэтгэлийн хөдөлгөөн, юу мэдэрч байгаа, тухайн асуудалд яаж хандаж байгаа зэргийг эргэн тойрныхонд нь нэлээд тодорхой хүргэж чаддаг бөгөөд хүний зан байдал, темпераментын шинжийг ч илэрхийлнэ.

Хүний сэтгэл хөдлөлийг түүний хоолой илэрхийлээд зогсохгүй айдас, түгшүүр төрөх үед хоолойн өнгө өөрчлөгддөг. Эгзэгтэй зүйлийг асуух үед хүний дууны өнгө өөрчлөгдөх, хоолой чичрэх, дуу гарахгүй болох, хэт чанга гарах зэрэг нь түүний дотоод сэтгэлийн хямралыг харуулдаг. Хоолой чичрэх, хоолойн өнгө өөрчлөгдсөн зэргээ хаацайлж хүмүүс исгэрэх, худал инээх, хоолойгоо ойр ойр засах, худал ханиах зэрэг үйлдэл хийдэг.

Хурдан ярих нь сэтгэл хөдөлсөн ба сэтгэл санаа зовсон, хэн нэгэн хүнийг юунд ч юм бэ итгүүлэхээр маш их хичээсэн, хувийн хүнд хэцүү байдлын талаарх яриа, харьцаагаа зогсоох гэсэн хүслийг гол төлөв илэрхийлдэг.

Үгээ сонгож чадахгүй түгдчих, ээрэх, үгийг гуйвуулах, мушгих, үгээ дутуу орхих зэрэг нь өөртөө итгэлгүй, эсвэл ямар нэгэн зүйлийг нуух гэж оролдох, үгээ тасалж, зөөж тавин ярих гэх мэт өөрчлөлт байдлаар нь илрүүлж болно⁹.

Дээрхи бүгдээс үзвэл: Хар тамхи мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодистой холбоотой гэмт хэрэгтэй тэмцэх, талаар тодорхой ажил зохиож байгаа ч тодорхой үр дүнд хүрдэггүй, алба хаагч нар хар тамхи мансууруулах бодис сэтгэцэд нөлөөлөх эм бэлдмэл, бодистой холбоотой гэмт хэргийг шалгах арга тактикт эзэмшээгүй, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх талаар явуулж байгаа ажлын идэвхи сул, давтамж бага, цагдаагийн төрөл мэргэжлийн албадын болон цагдаа, тагнуул, хил, гаалийн байгууллагын хоорондын уялдаа холбоо сул, энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд алба хаагчдийн мэдлэг, ур чадвар дутмаг зэрэг нь энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд сөрөг нөлөө үзүүлж байна гэж дүгнэж болох юм.

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой гэмт хэргийг илрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх ажлыг амжилттай зохион байгуулах чиглэлээр дараах саналуудыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

⁹ Цагдаа судлал сэтгүүлийн 2012 оны №4 93 дахь тал

- Гэмт хэргийн тухай хуулийн төсөлд мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисын төрөл, ангилал, хэмжээг хууль зүйн хувьд тодорхой болгож, ялгамжтай зүйлчлэх боломжийг бүрдүүлэх.
- Мансууруулах бодис болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисын хэмжээг өөрийн улсын нийгэм эдийн засгийн хөгжил, үндэсний болон зан заншлын онцлог, үндэсний аюулгүй байдлын талаарх төрийн бодлого, монгол хүний бие физиологийн онцлог шинжид тулгуурлан Эрүүгийн хуульд их, онц их хэмжээг шинжлэх ухааны үндэстэй тогтоох.
- Мансууруулах буюу сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг борлуулах зорилгогүйгээр хууль бусаар бэлтгэсэн, олж авсан, хадгалсан үйлдлийг давтан үйлдсэн этгээдийн үйлдлийг хүндрүүлэх бүрэлдэхүүнд зааж өгөх.
- Энэ төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг Тагнуулын байгууллага, Цагдаагийн байгууллага, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага, Гааль, Хил хамгаалах байгууллага, Мэргэжлийн хяналтын зэрэг байгууллагууд нь салбарынхаа чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа нь төдийлөн үр дүнд хүрэхгүй байгаа учир эдгээр байгууллагуудыг бодлогын хувьд нэгтгэн зангидах төв байгууллага, эсвэл байнгын ажиллагаатай Үндэсний хороо байгуулах.
- Мансууруулах бодис, сэтгэцэд нөлөөт эм бэлдмэлд донтох эмгэгийг судлах, эмчлэх талаар мэргэшсэн эмч ховор иймээс эмч нарыг мэргэшүүлэх сургалтыг дотооддоо болон гадаадад зохион байгуулах.
- Цагдаагийн байгууллага хурааж авсан мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисоор дээжийн сан бүрдүүлж, сангийн харьцуулалт хийх боломжтой болгож ХСИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн хичээлийн сургалтанд ашиглах, сонсогчдод болон ажил үүрэгээ гүйцэтгэж байгаа алба хаагчдад энэ төрлийн бодисын талаар мэдлэг олгох.
- Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын тухай мэдээллийг цагдаагийн байгууллагаас шалгахад нэн шаардлагатай хэрэгсэл, төхөөрөмж, тухайлбал төрөл бүрийн бодисыг тодорхойлох тест, криминалистикийн цүнх, харьцуулах бодисыг болон дээжийг агуулах сав, үзүүлэн зэргийг жижүүрийн албанд байршуулах.
- Хэсгийн байцаагч, төлөөлөгч нар өөрийн хариуцаж буй нутаг дэвсгэр дээрээ мансууруулах бодис агуулдаг ургамлыг тарьж ургуулж буй болон ийм төрлийн бодисын хориотой наймаа байж болзошгүй газрууд, гар дээрээс худалдаа эрхлэгчид гэх мэт газруудад хяналт тавьж, энэ төрлийн гэмт хэрэг үйлдэгдэж болзошгүй хүмүүсийн үйлдэл, биеэ авч яваа байдал, амьдралын хэв маягын талаар мэдээ мэдээлэл олзлох, цуглуулах, хүлээн авах ажлыг шинэ шатанд гаргаж, тэдгээрийн талаар субь ектын судалгаа явуулах зэрэг болно.